

ชื่อเรื่อง	ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม
ผู้วิจัย	นายสุรชัย ชนะบุรณ์
กรรมการควบคุม	รองศาสตราจารย์อุคม พิริยสิงห์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมชาย ลำควน และอาจารย์วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม
ปริญญา	ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2550

บทคัดย่อ

จังหวัดมหาสารคามมีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางตำนานโบราณคดี และวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในบริเวณอำเภอมือง อำเภอนาคู และอำเภอกันทรวิชัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอมืองมีหมู่บ้านเชียงเหียนซึ่งมีศักยภาพพร้อมทั้งทางด้านตำนานและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ในประเด็นตำนานและโบราณคดีตลอดจนศักยภาพในวิถีชุมชนอีก 8 ประเด็น คือ ผลผลิตหมากเหม้า หอมแม่ย่านาง หมอยาสมุนไพร สภาวัฒนธรรม การสวดมนต์ไหว้พระ หอเจ้าปู่ตา บุญบังไฟ และพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน โดยศึกษาจากบุคลากร จำนวน 33 คน ในบ้านเชียงเหียนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต จำนวน 16 ชุด

ผลการวิจัยพบว่า หมากเหม้าบ้านเชียงเหียนชาวบ้านได้นำมาปรุงเป็นยาสมุนไพร ทั้งในส่วนที่เป็นราก ลำต้น ใบ และผล โดยทำเป็นยาแก้โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต โดยจัดทำจำหน่ายภายในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้านด้วย สำหรับหอมแม่ย่านางชาวบ้านเชียงเหียนจัดทำพิธีตามความเชื่อของชาวบ้าน มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ (1) พิธีบ๊อบน เพื่อให้คลาดแคล้วจากภัยอันตราย และเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต (2) จัดงานพิธีกรรมประจำปีเพื่อบวงสรวงบูชาวิญญาณของแม่ย่านาง เพื่อให้คุ้มครองชาวบ้านเชียงเหียนให้อยู่เย็นเป็นสุข สำหรับหมอยาสมุนไพรชาวบ้านเชียงเหียนกลุ่มหนึ่งประกอบอาชีพเป็นหมอยาสมุนไพร โดยมีการปรุงยาสมุนไพร 4 ชนิด คือ ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน และยาผง โดยนำวัตถุดิบมาจากแหล่งต่างๆ ทั่วภาคอีสานและนำยาสมุนไพรเหล่านี้ออกไปจำหน่ายทั้งในจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดอื่นๆ ทั่วประเทศไทย สำหรับสภาวัฒนธรรมนั้นชาวบ้านเชียงเหียน ได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2546 โดยมีศาลาการเปรียญ วัดโพธิ์ศรีเป็นที่ประชุมคณะกรรมการวัฒนธรรมหมู่บ้าน แต่เนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุน

จากส่วนราชการจึงทำให้สภาพวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนหยุดชะงักไป สำหรับหอเจ้าปู่ตานั้น ชาวบ้านเชียงเหียนมีพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อของชาวบ้านคล้ายคลึงกับหอแม่ย่านาง กล่าวคือ มีการบ๋าหรือบนของชาวบ้านและมีงานประจำปีเพื่อสังเวชบูชาต่อวิญญาณเจ้าปู่ตาในช่วงวันพุธที่ 2 ของเดือนกุมภาพันธ์ ในการจัดงานบุญบั้งไฟนั้นชาวบ้านมีจุดนัดหมายร่วมขบวนที่วัดโพธิ์ศรีแล้วนำขบวนแห่ไปที่หอแม่ย่านางและหอเจ้าปู่ตา เพื่อทำการสังเวชบูชาจากนั้นจึงนำบั้งไฟไปจุดแข่งขันกัน ที่บริเวณทุ่งนาของหมู่ที่ 18 งานบุญบั้งไฟนี้ชาวบ้านเชียงเหียนมักจะจัดปีเว้นปี สำหรับพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนตั้งอยู่ในบริเวณบ้านของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด อดีตครูศิลปะ มีทั้งชั้นล่างและชั้นบน จัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่อาจารย์บุญหมั่น ได้เก็บรวบรวมไว้ส่วนพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนที่อยู่ในบริเวณศาลาวัดโพธิ์ศรีนั้นได้จัดแสดงไหโบราณจำนวน 27 ใบ ซึ่งขุดพบในบริเวณหมู่บ้านเชียงเหียนระหว่างวันที่ 1 ถึง 26 พฤษภาคม 2549 ปัจจุบันคณะกรรมการดูแลรักษาได้จัดแสดงไว้ในห้องลูกทรงเหล็กมีกุญแจล็อกอย่างหนาแน่น โดยผู้เยี่ยมชมสามารถยื่นชมได้ภายนอกทรงเหล็ก สำหรับตำนานกระรอกค่อนผาแดงนางไอ่ ปัจจุบันนี้ยังปรากฏมีกระรอกสีขาวยังอยู่ในบริเวณบ้านเชียงเหียนเป็นจำนวนมาก ที่บริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงไม่ปรากฏกระรอกค่อนแต่อย่างใด ชาวบ้านจึงเชื่อว่ากระรอกเหล่านี้สืบเนื่องมาจากตำนานผาแดงนางไอ่

ด้านการจัดการท่องเที่ยวชาวบ้านเชียงเหียนจัดแสดงให้มีการท่องเที่ยวใน 2 แหล่งด้วยกัน คือ พิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด และพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี การท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑสถานทั้ง 2 แหล่งนี้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเยี่ยมชมได้ในเวลาราชการแต่ก่อนเข้าเยี่ยมชมต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ของสถานที่ได้รับทราบ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะบริจาคเงินช่วยบำรุงพิพิธภัณฑสถานจำนวน 5 บาท จนถึง 10,000 บาท นักท่องเที่ยวเหล่านี้บันทึกลงสมุดประจำพิพิธภัณฑสถานในฐานะผู้เยี่ยมชมส่วนใหญ่ จะเขียนชื่อนามสกุลและเงินบริจาคไว้ แต่อีกบางส่วนจะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานไว้ด้วย

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ได้พบศักยภาพของชาวบ้านเชียงเหียนทั้งด้านมรดกทางวัฒนธรรม คือ ตำนานและโบราณวัตถุ นอกจากนี้ยังได้พบวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเชียงเหียนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อจะเห็นได้จากประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีการเลี้ยงเจ้าปู่ตา และแม่ย่านาง ปัจจุบันชาวบ้านเชียงเหียนมีวิถีชีวิตเกี่ยวกับศาสนาพุทธโดยรวม กลุ่มกันสวดมนต์ภาวนาที่วัดโพธิ์ศรีเป็นประจำและชาวบ้านเชียงเหียนกลุ่มหนึ่งมีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพเสริม คือ การเป็นหมอยาสมุนไพร ศักยภาพเหล่านี้ นับว่าเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่สมควรจะอนุรักษ์ ส่งเสริมและสืบทอดไปสู่ลูกหลานต่อไป

TITLE The Potential and Management of Cultural Tourism at Ban Chiang Hian, Tambon Khwao, Amphoe Mueang, Changwat Maha Sarakham

AUTHOR Mr. Surachai Chanaboon

ADVISORS Assoc. Prof. Udom Piriying, Asst. Prof. Somchai Lamduan and Wannasakpijitr Boonserm

DEGREE M.A. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2007

ABSTRACT

Changwat Maha Sarakham has potentials to be tourist attractions in terms of legends, archeology, and the ways of living human lives in the areas of Amphoe Mueang, Amphoe Na Dun, and Amphoe Kantharawichai. Particularly, in Amphoe Mueang there is Ban Chiang Hian which has available potentials in terms of legends and the way of living community life. Thus the researcher was interested in examining this title. This research aimed to examine cultural tourism at Ban Chiang Hian, Tambon Khwao, Amphoe Mueang, Changwat Maha Sarakham in the areas of legend and archeology as well as potential in the way of community in these additional 8 areas: mak - mao fruit products, Mae Ya Nang Holy House, herbal pharmacists, the Cultural Council, chanting prayers and worshipping the Buddha, Chao Pu Ta Holy House, bun - bang fai merit - making festival, and Ban Chiang Hian Museum. The study from 33 persons at Ban Chiang Hian; the instruments used for collecting data comprising 16 forms of interview and observation.

The results of the study revealed that for mak-mao at Ban Chiang Hian, the villagers used parts of mak - mao trees such as roots, leaves, and fruits healing paralysis. The medicines were sold inside and outside the village. For Mae Ya Nang Holy House, Ban Chiang Hian villagers held rituals according to their belief in these 2 types : (1) vow-making ritual for being safe from dangers and to be successful in life, and (2) holding annual ritual to give offerings to the spirit of Mae Ya Nang in order that she would protect Ban Chiang Hian villagers to live in peace. For herbal pharmacists, a group of Ban

Chiang Hian villagers earned their livings as herbal pharmacists by preparing these 4 forms of herbal medicines : boiling medicines, medicinal balls, rubbed medicines as mixture, and medicines powder. Raw materials were brought from different sources throughout northeast Thailand . These herbal medicines were sold in Changwat Maha Sarakham and in other Changwats all over the country. For the cultural council, Ban Chiang Hian villagers established it in 2003. They used the sermon hall at Wat Pho Si as a place for meeting with village cultural council committee members. However, they lacked supporting budgets from the government agency, causing this council to come to a standstill. For Chao Pu Ta Holy House, Ban Chiang Hian villagers held rituals involving their belief in the similar way as Mae Ya Nang Holy House. There were vow-making ritual and annual festival to give offerings to the spirit of Chao Pu Ta on the second Wednesday of February. For holding bang-fai merit - making festival, the villagers had a place of appointment to join the procession at Wat Pho Si. Then the procession moved to Mae Ya Nang Holy House and Chao Pu Ta Holy House to give offerings. After that, they took bang fai (sky rockets) to launch in competition in the rice field area of Mu 18. Ban Chiang Hian villagers often held bang-fai merit-making festival every other year. For Ban Chiang Hian Museum, it was located in the house compound of Achan Bunman Khamisa - at, annex-teacher of art. There were first and second floors for the display of ancient objects and art objects collected by him. For Ban Chiang Hian Folk Art Museum in the area of Wat Pho Si Hall totally 27 ancient jars, unearthed from Ban Chiang Hian area during 1-26 May 2006, were on display. Currently the safety keeping committee had these things on display in tightly locked iron cages. Visitors could stand and see them from outside the cages. For the legend of a white squirrel according to Pha Daeng Nang Ai tale, at present there appear a large number of white squirrels in the area of Ban Chiang Hian, whereas in the areas of other nearby villages such as Ban Khao and Ban Han not the white squirrels were not found. Thus the villagers believed that these squirrels were descendants of the squirrel from the legend of Pha Daeng Nang Ai.

In terms of tourism management, Ban Chiang Hian villagers organized tourism at 2 places: Ban Chiang Hian Museum at the house of Achan Bunman Khamisa - at and Ban Chiang Hian Folk Museum at Wat Pho Si Sermon Hall. Tourists could visit these 2

museums free of charge during official hours. However, before visiting, they had to inform the museum officials. Most of the tourists donated 5 baht up to 10,000 baht to help maintain the museums. These tourists wrote in the museum visitor book as visitors. Most of them wrote their first and last name and the donated amounts of money; nevertheless, some of them expressed their ideas concerning improving the museums as well.

In conclusion, this study found Ban Chiang Hian Villagers' potentials in terms of cultural heritages and ancient objects. Moreover, the way of living Ban Chiang Hian People's lives involving their traditions, rituals, and beliefs was found. These things could be seen from the tradition of bang-fai merit-making festival, tradition of offering food to Chao Pu Ta and Mae Ya Nang. At present, Ban Chiang Hian villagers have the way of life concerning Buddhism by getting together to form a group to chant prayers at wat Pho Si in regularity. Also, a group of Ban Chiang Hian villagers is industriousness in doing supplementary career as herbal pharmacists. These potentials could be regarded as the principles of living the villagers' lives which should be conserved, promoted, and inherited for children in the future.

